

Мср Марко Давидовић, архивист

Архив Југославије

Београд, Република Србија

marko.d@arhivyu.rs

Мср Марица Радојичић, архивист

Архив Југославије

Београд, Република Србија

marica.r@arhivyu.rs

Мср Аљоша Поповић, архивист

Архив Југославије

Београд, Република Србија

aljosa.p@arhivyu.rs

Оригиналан научни рад

Примљено: 28. август 2025.

Одобрено: 7. новембар 2025.

УДК 930.25(497.1):004.91

Процес дигитализације фонда Двор Краљевине Југославије 1918–1948. на скенеру Воокеуе 4

АПСТРАКТУМ: Циљ овог рада је да прикаже процес дигитализације фонда Двор Краљевине Југославије, који обухвата период од 1918. до 1948. године, користећи скенер Воокеуе 4V2. Рад се фокусира на техничке аспекте дигитализације и изазове са којима су се архивисти сусрели током обраде фонда. Дигитализација овог обимног фонда, који укључује различите врсте докумената, попут дипломских исправа, биографија, новинских чланака и фотографија, омогућава лакши приступ истраживачима, чиме се чува културно наслеђе и спречава даље оштећење грађе.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Архив Југославије, фонд Двор Краљевине Југославије, дигитализација, Воокеуе 4, скенер.

1. Увод

Процес дигитализације је један од најважнијих пројеката савремених архива. Министарство културе и информисања Републике Србије је доношењем *Смерница за дигитализацију културног наслеђа Републике Србије* окарактерисало дигитализацију као важан чинилац заштите културног наслеђа и његове квалитетне промоције.¹

¹ Министарство културе и информисања Републике Србије, *Смернице за дигитализацију културног наслеђа у Републици Србији*, Београд 2017.

Дигитализација ће у великој мери допринети заштити архивске грађе као есенцијалном циљу сваког архива. Поред њене заштите од прекомерне употребе, дигитализација ће поједноставити и убрзати рад са архивском грађом и информацијама о њој. То би значило да ће пружати двојак информације: из саме архивске грађе и о архивској грађи. Дигитализација ће тако помоћи како истраживачима тако и архивским радницима.² Још једна од важних улога дигитализације свакако јесте да се смање злоупотребе архивских докумената. Као што можемо да видимо, значај дигитализације архивске грађе је вишеструк.

Архив Југославије је дигитализацијом великог броја својих збирки и фондова, из широког опуса грађе коју чува, искорачио на пут архива 21. века.³ Међу многобројним дигитализованим фондovima и збиркама у Архиву Југославије налази се и фонд Двор Краљевине Југославије, који је један од најзначајнијих, како по свом обиму тако и по својој садржини. У овом раду биће говора о дигитализацији тог фонда, на једном од најсавременијих скенера данашњице који се користи у ове сврхе.

2. Фонд Двор Краљевине Југославије и његова припрема

На самом почетку, неопходно је рећи нешто о фонду Двор Краљевине Југославије. Распон грађе овог фонда односи се на период између 1918. и 1948. године, односно период постојања Краљевине СХС и Краљевине Југославије, као и на кратак период новонастале државе након Другог светског рата. Грађа фонда обухвата надлештво Цивилне куће краља, којом је управљао министар Двора и која је имала три одељења: Канцеларију краља, Маршалат и Управу Двора. Посебна организациона јединица била је Управа краљевог фонда, а од 1935. основана је и Канцеларија краљице Марије. Фонд је архивистички обрађен и подељен на 773 јединице описа, смештених у 548 кутија. Карактеристичан је по свом богатству и разноликости архивских докумената. Садржи документа дипломатичког типа, повеље, исправе, дипломе, затим књиге различитих врста: биографије, монографије, брошуре, списе, збирке песама. Поред тога, у фонду су документа административног типа, различита писма, молбе, фотографије. Ту су и новине и исечци из новинских чланака из ондашње државе, као и иностране новине и њихови исечци.⁴

2 Слободанка Цветковић, *Дигитализација у архивима у Србији – изазови и замке*, Београд 2011. <https://www.arhivistika.edu.rs/clanci/digitalizacija-i-mikrofilmovanje/9-sl-b-d-n-cv-vic-digi-liz-ci-u-rhivi-u-srbi-i-iz-z-vi-i-z> (приступљено: 22. 7. 2025).

3 Јелена Ковачевић, „Дигитализација фото-архиве новинске агенције Танјуг”, *Архивска пракса*, 21, књига 1, Тузла 2018, 154.

4 Више о фонду: <https://www.arhivyu.rs/public/front/aj/images/arhivska-gradja-fondovi/27/268481081-Dvor%20-PDF-1.pdf> (приступљено: 22. 7. 2025).

Први предуслов за дигитализацију једног архивског фонда јесте његова припрема и провера. Често се сам процес дигитализације поистовећује са скенирањем, а у ствари је то само једна од њених фаза. Процес припреме и провере је неопходан из много разлога. Редослед докумената у аналогном и дигиталном облику мора бити аутентичан, односно треба проверити да ли организациони поредак архивских докумената одговара класификационој структури представљеној у инвентару, да ли је фонд комплетан, да ли садржи све пописане архивске јединице⁵. Сваки документ, како у аналогној тако и у скенираној форми, мора имати своју фолијацију и оне се морају поклапати. Након уступања кутија фонда истраживачима, мноштво докумената није се налазило на свом месту, пронађено је пресавијено, изгужвано, те током припреме морало је бити враћено у своје првобитно стање како би процес дигитализације био олакшан. Сви оштећени документи током припреме требало је да буду пописани, да би се након завршетка тог процеса послали на конзервацију и да би били враћени у првобитни поредак. Кошуљице које означавају јединице описа најчешће имају опис и распон година на који се односе, требало је да буду замењене уколико су поцепане или тешко читљиве. Већи формати докумената, попут књига, новина или архитектонских планова, требало је такође да буду пописани, јер је њихова дигитализација захтевнија. Статистички подаци о броју докумената унутар кутија фонда такође су важни, да би се истовремено прерачунали у број скенираних фајлова. Фотографије из фонда су током припреме издвојене, да би се сместиле у посебну архивску збирку фотографија, у овом случају Збирку фотографија 377 – период Краљевине Југославије. Све поменуте ставке, неправилности, специфичности, статистички подаци о једној кутији фонда уношени су у тзв. контролну листу.⁶ Оно што је важно нагласити јесте да без процеса припреме архивске грађе за дигитализацију нема ни добре дигитализације архивске грађе.

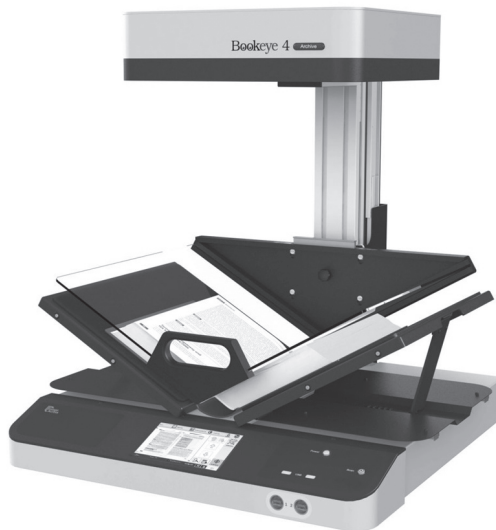
3. Процес дигитализације фонда Двор Краљевине Југославије на скенеру Bookeye 4

Након припреме и провере, увидом у фонд Двор Краљевине Југославије и у све његове карактеристике, примећено је да, за разлику од неких претходно дигитализованих фондова Архива Југославије, овај фонд садржи обимнију грађу, као и огроман број докумената већих формата од уобичајених. Та доку-

5 Д. Бојковић, С. Тадић, „Дигитализација фонда Канцеларија маршала Југославије”, *Архивистичка грађа у теорији и пракси*, бр. 7, Београд 2024, 97.

6 Више о припреми дигитализације: О. Порубовић-Видовић, „Дигитализација – изазов данашњице, потреба будућности”, *Архив*, год. II, бр. 2, Београд 2001, 51–54. <https://www.arhivyu.rs/izdanja/2001/casopis-arhiv-godina-span-classcyrlatignoreiispan-broj-2> (приступљено: 22.7.2025)

мента је немогуће дигитализовати на обичним скенерима који нису предвиђени да обухвате папир већих размера од уобичајених формата папира А3, па је одлучено од стране људи са искуством дигитализације претходних архивских фондова да је неопходно дигитализовати фонд на једном од савременијих скенера који се користе у многим архивима и библиотекама. Скенер Bookeye 4V2 Professional Archive омогућава скенирање докумената до формата 460 x 620 mm (14% више од формата А2), што одговара формату већине докумената фонда Двор Краљевине Југославије, као и већине докумената похрањених у самом Архиву Југославије. Скенер омогућава скенирање на више различитих начина, у више различитих положаја и у високим резолуцијама које сежу до 600 dpi. Захваљујући овом скенеру, дигитализација једног од најобимнијих и најразноврснијих фондова Архива Југославије знатно је убрзана и олакшана (Слика 1).

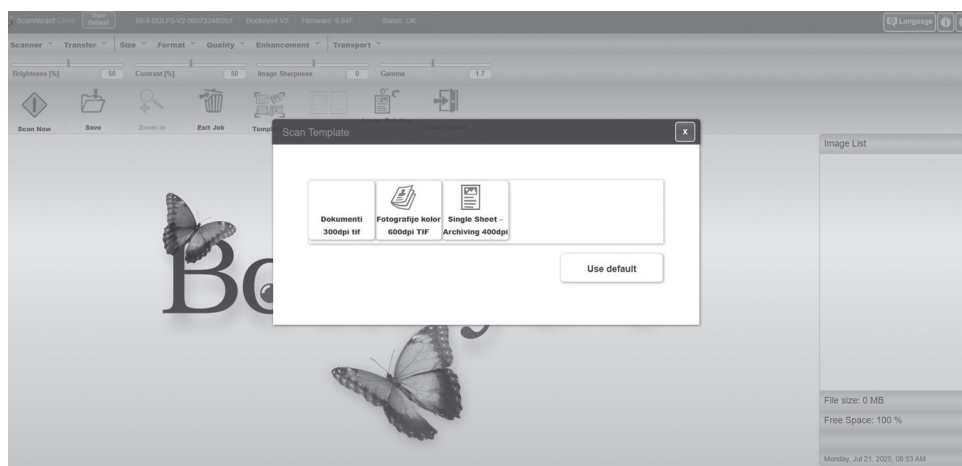
Слика 1. *Bookeye 4V2 Professional Archive*

Пре него што започнемо са детаљним описом процеса скенирања на скенеру Bookeye 4 важно је напоменути да би било пожељно да се скенер налази у мрачној или затамњеној просторији због рефлексије спољашње светлости, али и рефлексије светла самог скенера.

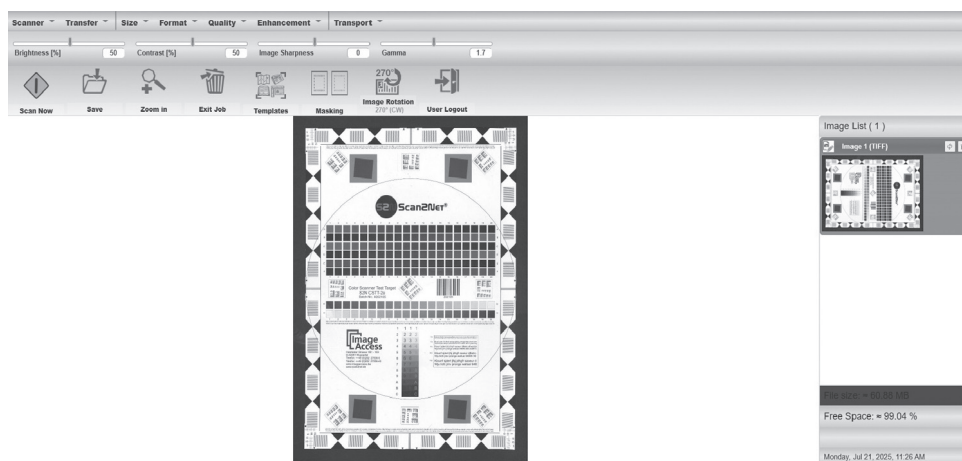
Након припреме, други корак или друга фаза у процесу дигитализације, јесте скенирање или превођење докумената из аналогне у дигиталну форму, односно израда мастер копија за трајно чување. Да би се поштовала правила дигитализације, формат ових докумената мора бити TIFF, некомпресован, у пуном колору (color mode), дубине боје 24 бита (bit depth 24)⁷. Приликом

7 Д. Бојковић, С. Тадић, *Нав. дело*, 97.

покретања рада скенера, неопходно је било унапред поставити тзв. шаблоне које ћемо користити приликом сваког новог радног процеса односно скенирања (Слика 2). Постоји три типа „шаблона” који су дефинисани непосредно пре почетка дигитализације од стране стручног тима, након што се узео у обзир тип грађе унутар фонда. То су: 1) Скенирање текстуалне грађе, без илустрације и слика: резолуција 300 dpi; 2) Скенирање новина и новинских чланака, као и слабо читљиве текстуалне грађе: резолуција 400 dpi; 3) Скенирање фотографија, разгледница, архитектонских планова, скица, цртежа: резолуција 600 dpi.

Слика 2. Одабир постојећих шаблона за скенирање

Слика 3. Тон-карта која служи за калибрацију скенера

Након што смо одабрали један од постојећих шаблона у зависности од тога коју врсту архивског документа скенирамо, следећи корак јесте дефинисање тзв. сигнатуре докумената односно назива фајла. Сигнатура садржи најчешће скраћеницу имена архива, у овом случају Архива Југославије, затим број фонда који се дигитализује, број кутије фонда, број јединице описа и, на самом крају, редни број документа или фајла с којим се почиње, а то је најчешће број 1 (пример: AJ074230-551_0001).

Пре почетка скенирања одређене кутије архивског фонда, неопходно је урадити тзв. калибрацију скенера. Калибрација се врши употребом тзв. тон-карти (Слика 3).

У понуђеном менију интерфејса скенера налазимо падајућу листу *Format*, у којој подешавамо маргине самог скенираног документа. Током пробних скенирања докумената, утврђено је да маргине морају бити величине 6,35 mm, где ће приликом сваког притиска на дугме *scan*, скенер аутоматски да исече документ на унапред утврђене маргине. Документи се скенирају у пуној величини (без одсецања маргина) и без било каквих накнадних интервенција на дигиталним копијама.⁸

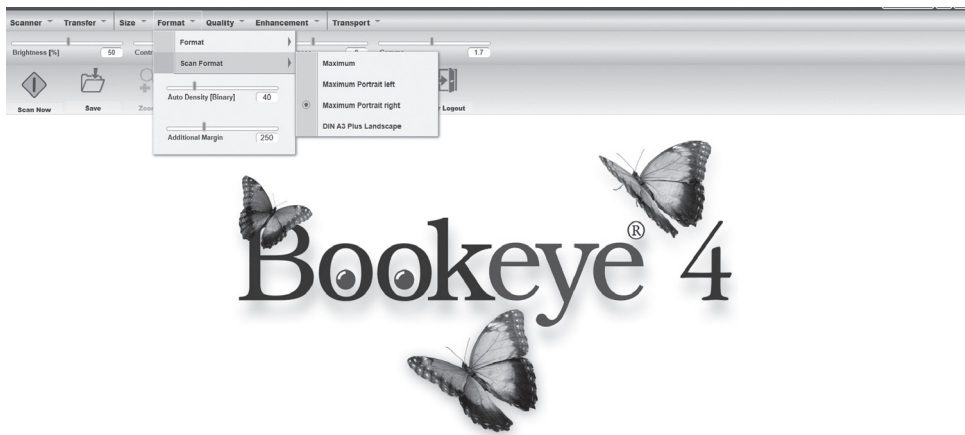
Након што смо подесили рад скенера на унапред установљене параметре: тип скенираног фајла, сигнатура, маргине, документ, постављамо на простор предвиђен за скенирање. Уколико је документ, и поред припремног процеса, опет пресавијен, изгужван, неопходно је, колико је то могуће, исправити документ и поставити га на површину предвиђену за скенирање. Након тога, стакло скенера предвиђено за „пресовање” документа потребно је спустити на сам документ. Притиском на лако уочљиво дугме *scan*, документ ће нам се појавити у скенираном облику на интерфејсу скенера. Свакако, уколико документ има и своју полеђину, неопходно је да и она буде скенирана. Оно што је потребно поменути јесте да квалитет скенираног документа не зависи од боје папире, нити од јасноће текста, осим ако документ није оштећен у великој мери. Догађа се да уколико спољашња светлост допире до скенера и рефлексије његовог светла, документ изгуби своју аутентичну боју у дигиталном облику, али зато је потребно да се скенирање обавља у затамњеној просторији, што је и претходно напоменуто. Скенер *Bookeye 4* омогућава да оригинални документ буде веродостојно приказан у његовом дигиталном облику (Слика 4).

Након скенирања документа и његовог претварања у дигитални облик, са десне стране интерфејса (*Image list*) скенера уочавамо листу свих докумената која смо већ скенирали. Редослед скенираних документа мора бити идентичан њиховом редоследу у самој кутији фонда. Фолијација документа

8 Исто, 97.

такође мора бити видљива у његовој скенираној верзији, како би истраживачи и други корисници архивске грађе имали увид, зарад потребе коришћења документа у научне сврхе али и како се не би нарушавала правила архивистике. Наравно, кошуљице у које су издвојене посебне јединице описа одређене кутије, морају бити истоветне и скениране на самом почетку, непосредно пре скенирања самих докумената који се налазе у истој јединици описа.

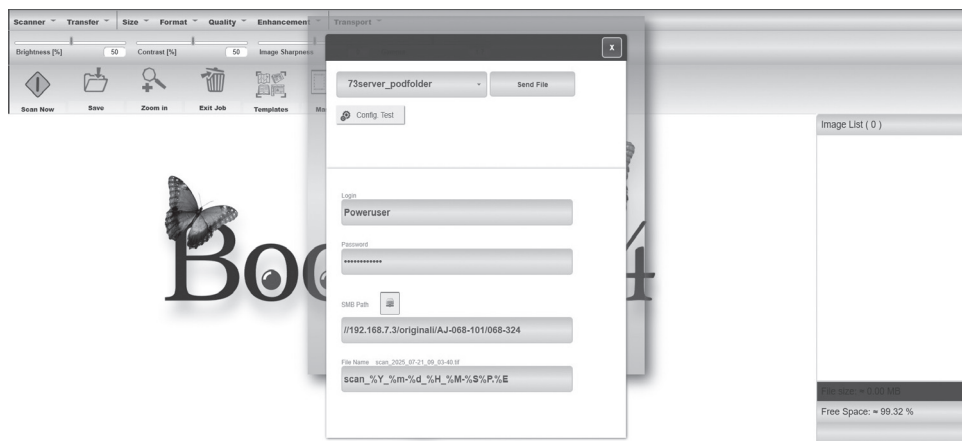
Посебан изазов свакако јесте скенирање већих формата архивских докумената фонда Двор Краљевине Југославије, какве су новине или различити архитектонски планови. Процес скенирања је сличан као и процес скенирања обичних докумената уобичајених формата. Разлика је у одабиру посебног шаблона предвиђеног за скенирање новина или планова у резолуцији 400 dpi. Уколико величина наведених докумената превазилази једну половину површине скенера предвиђену за скенирање, у већ поменутом менију *Format*, неопходно је да се одабере опција *Maximum*, а не опција *Left* или *Right* у зависности од тога на коју половину површине смо поставили документ, што је случај када скенирамо документа уобичајене величине (Слика 5).

Слика 5. Одабир начина скенирања у односу на површину скенера

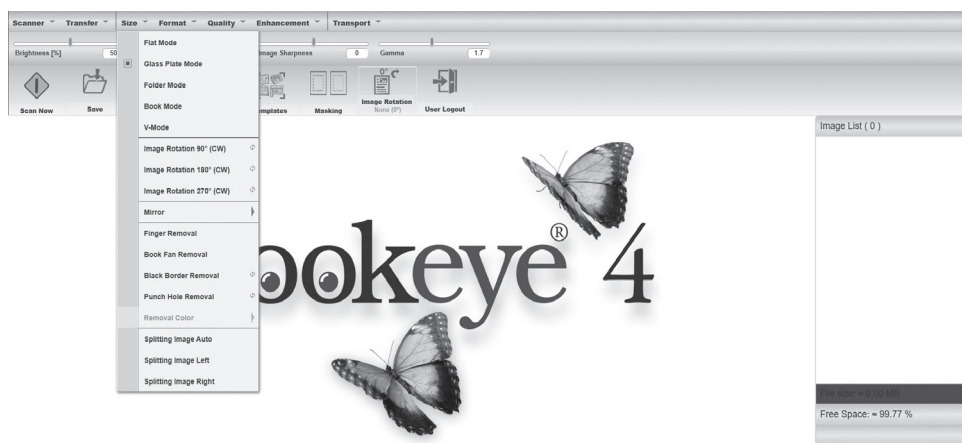
Након скенирања одређеног дела кутије фонда, у зависности од величине скенираних докумената која су у узајамној вези са унутрашњом меморијом скенера, оператер након попуњености меморије скенера врши трансфер скенираних докумената у базу података на интерном серверу Архива Југославије предвиђеном за фонд Двора Краљевине Југославије. Битно је рећи да величина једног скенираног документа у дигиталном облика, формата TIFF, у просеку има тежину око 30 mb (мегабајта). У менију интерфејса, кликом на ставку *Transfer* одређујемо локацију и шаљемо дигиталне фајлове или документа у базу података. Тиме је завршен један део дуготрајног про-

цеса дигитализације наведеног фонда и скенирана документа спремна су за наредну фазу дигитализације – контролу (Слика 6).

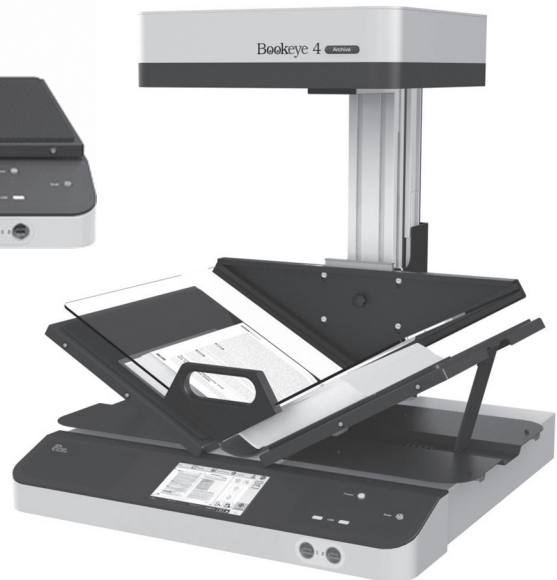

Слика 6. *Transfer скенираних документа*

Скенер Bookeye 4V2 Professional Archive садржи још једну важну опцију која се често користи приликом дигитализације архивске грађе. Већ је речено да се фонд Двор Краљевине Југославије одликује богатством разноликости архивске грађе, па тако садржи и мноштво различитих књига, брошура и слично. Да би олакшали скенирање књига различитих формата и облика, бираћемо у падајућем менију *Size* једну од следеће две понуђене опције: *Book mode* или *V mode* (Слика 7). *Book mode* је режим намењен за скенирање књига које су постављене отворене (на столу) са обе стране видљивим на скенеру. *V mode* је режим специфичан за скенирање када је књига постављена у облику слова „V” (полуотворена), што је уобичајено подешавање када желите да скенирате само једну страницу истовремено (Слика 8).

Слика 7. *Одабир опција Book mode и V mode*

Слика 8. *Book mode* и *V mode*

4. Закључак

Процес дигитализације фонда Двор Краљевине Југославије умногоме је олакшан захваљујући скенеру Bookeye 4. Очекивана брзина и ефикасност су надмашене, те је било могуће скенирати и до неколико хиљада докумената на дневном нивоу, што је и више него добро када су у питању обимни фондови попут фонда Двор Краљевине Југославије. Квалитет скенираних докумената такође је на нивоу очекиваног. На крају, важно је истаћи да дигитализација фонда Двор Краљевине Југославије на скенеру Bookeye 4V2 има велики значај. На првом месту, дигитализован је један важан архивски фонд обима 74,7 дужних метара и 548 архивских кутија. Стечено је искуство рада на скенеру какав је Bookeye 4, што ће допринети убрзаној свеукупној дигитализацији фондова Архива Југославије. Истраживачима је олакшан приступ великом броју важних докумената који се налазе у фонду Двор Краљевине Југославије, али ће се, истовремено, и спречити даља оштећења и допринети бољој заштити једног тако значајног архивског фонда.

Marko Davidović, Marica Radojičić, Aljoša Popović

*The process of digitization of the Fond of Royal Palace of Kingdom of Yugoslavia
(Dvor Kraljevine Jugoslavije) 1918–1948 on the Bookeye 4 scanner*

Summary

The process of digitization of the Fond of Royal Palace of Kingdom of Yugoslavia (Dvor Kraljevine Jugoslavije) has been greatly facilitated thanks to the *Bookeye 4* scanner. The expected speed and efficiency were exceeded, and it was possible to scan up to several thousand documents on a daily basis, which is more than satisfactory when it comes to large fonds such as that of the Royal Palace of Kingdom of Yugoslavia. The quality of the scanned documents is also at the level expected. Finally, it is important to point out that the digitization of the fond of Royal Palace of Kingdom of Yugoslavia on the *Bookeye 4V2* scanner is of great importance. In the first place, such an important archival fond as the one of Royal Palace of Kingdom of Yugoslavia was digitized, with 74.7 meters in length and 548 archival boxes. Experience of working on a scanner such as *Bookeye 4* has been gained, which will contribute to the accelerated overall digitization of the fonds of the Archive of Yugoslavia. Researchers have been facilitated access to a large number of important documents contained in the Royal Palace of Kingdom of Yugoslavia fond, but at the same time further damage will be prevented and contribute to better protection of such an important archival fond.

Марко Давидович, Марица Радоичич, Алёша Попович

*Процесс оцифровки фонда «Дворец Королевства Югославии» (1918–1948)
на сканере Bookeye 4*

Резюме

Процесс оцифровки фонда «Дворец Королевства Югославии» был значительно упрощён благодаря сканеру *Bookeye 4*. Ожидаемая скорость и эффективность были превышены, удалось сканировать до нескольких тысяч документов в день, что для таких обширных фондов, как фонд «Дворец Королевства Югославии», более чем хорошо. Качество отсканированных документов также находится на ожидаемом уровне. Наконец, важно подчеркнуть, что оцифровка фонда «Дворец Королевства Югославии» на сканере *Bookeye 4V2* имеет большое значение. В первую очередь, был оцифрован такой значимый архивный фонд, как «Дворец Королевства Югославии», включающий 74,7 погонных метров и 548 архивных коробок. Был приобретен опыт работы на таком сканере, как *Bookeye 4*, что будет способствовать ускорению общей оцифровки фондов Архива Югославии. Исследователям упрощён доступ к большому количеству важных документов, хранящихся в фонде «Дворец Королевства Югославии», кроме того, будет предотвращена дальнейшая порча и обеспечена лучшая защита столь значимого архивного фонда.